

Анастасія Rogozovська-Косунець

ДНЗ «Вінницький Центр ПТО технологій та дизайну», викладач історії (Україна)

Іван Романюк

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
доктор історичних наук, професор (Україна)

Створення на Вінниччині навчальних закладів механізації сільського господарства системи трудових резервів у 50-х рр.. ХХ століття.

Анотація. У статті розглядається один із напрямків реформування професійно-технічної освіти на Вінниччині у 1950-х роках ХХ століття, а саме: створення нового типу навчальних закладів системи трудових резервів – училищ та шкіл механізації сільського господарства. Стаття також розкриває особливості діяльності закладів освіти механізації сільського господарства в межах існуючої системи трудових резервів.

Ключові слова: мережа, система, училище, школа, навчання, Вінниччина, освіта, трудові резерви, заклад, сільське господарство.

Середня спеціальна освіта у радянській державі, виходячи із її сутності та завдань, була чи не найважливішою галуззю освіти в країні. Вона зародилася і розвивалася в роки радянсько-німецької війни 1941-1945 рр. та у повоєнний період. Її створення та існування пов'язано із потребою держави у відповідних спеціальностях. Саме на професійно-технічну освіту покладалися основні завдання відбудови народного господарства після війни, силами молодих кадрів системи трудових резервів. Країна знову ставала на ноги.

За період свого існування система трудових резервів професійно-технічної освіти в радянській державі, зазнавала неодноразового реформування. Це пов'язано передусім із тим, що держава потребувала великої кількості кваліфікованих робітників в усіх галузях народного господарства. Саме тому заклади освіти системи трудових резервів зазнавали частих реорганізацій та профільних змін.

У наукових працях радянського і сучасного періоду існує низка робіт, що висвітлює питання історії та розвитку системи трудових резервів у повоєнні роки. Але здебільшого ці праці узагальнюючого характеру, вони описують стан професійно-технічної освіти в межах однієї республіки, інколи даному питанню в них присвячений розділ або ж окрема стаття. Серед таких праць можна назвати роботи авторів В.Баранова, В. Гнедіна, М.Гриневича [1], М.Пузанова, Г. Терещенка[7], Ф.Блінчевського, Г.Зеленка[2] та інших.

Що стосується праць сучасних авторів, то, здебільшого, це енциклопедичні видання, як от збірник за редакцією Н. Ничкало [6]. Або ж статті науковців та краєзнавців у періодичних виданнях, серед яких можна відзначити дослідження О.Потильчака [5], Д. Щербацького [9], С.Куглера [4], але й вони висвітлюють загальні проблеми. Що стосується конкретно вивчення розвитку професійно-технічної освіти на Вінниччині у повоєнний період, то існує їх не так багато, зокрема це праці М. Кравця, М. Кукурудзяка [3], А. Rogozovської-Косунець [8]. Саме тому написання даної статті є актуальним на сьогодні, крім того автори статті використовують матеріали Державного архіву Вінницької області, які раніше ще не були опубліковані.

Система професійно-технічної освіти на Вінниччині у повоєнний період являла собою мережу училищ і шкіл фабрично-заводського навчання, що підпорядковувались Головному управлінню Міністерства трудових резервів УРСР. По завершенню війни на теренах Вінниччини у 1944 році, тут активно, як і по всій УРСР, почались масові примусові мобілізації молоді до закладів освіти системи трудових резервів Союзу РСР. Темпи створення мережі училищ і шкіл фабрично-заводського навчання (далі школи ФЗН) були надзвичайно швидкі, адже країна потребувала відбудови. Однак такі швидкі темпи не означали якісних перетворень. Здебільшого новоутворенні училища та школи ФЗН не мали достатнього матеріально-технічного оснащення, кваліфікованого викладацького складу[8, с.267]. Не дивлячись на це, мобілізації планово проводились, до того ж часто молодь вступала добровільно на навчання до закладів освіти системи трудових резервів.

Зрештою, наприкінці 1940-х років матеріально-технічний стан училищ і шкіл ФЗН, низька професійно-педагогічна освіченість викладачів і фрагментарність навчально-виробничого процесу призвела до кризи в системі підготовки кваліфікованих кадрів. Через невиконання плану набору молоді, несприятливі умови для навчання та потребу кваліфікованих робітників у сільському господарстві, мережа закладів освіти міністерства трудових резервів зазнає перших

у повоєнний час скорочень та реорганізацій. Так, якщо у 1946 році в УРСР було 815 училищ та шкіл ФЗН, то у 1949 році - 636 [6, с.68]. Найбільше закладів освіти ліквідували на Донбасі у Сталінській та Ворошиловоградській областях.

Відповідно до наказу Міністерства трудових резервів СРСР №20 від 03.02.1949 року «Про реорганізацію і часткове скорочення мережі шкіл ФЗН Міністерства трудових резервів» по Вінницькій області підлягали ліквідації, у зв'язку із непридатністю приміщень і відсутності навчально-виробничих умов, 1 школа ФЗН при цукровому заводі м. Вінниці та 8 шкіл ФЗН при Міністерстві залізничного сполучення. Крім того, 5 шкіл ФЗН передбачалось реорганізувати в ремісничі училища при управліннях сільського господарства [13, с.5]. Саме реорганізацією закладів системи трудових резервів у заклади освіти при управліннях сільського господарства влада намагалася забезпечити відтворення і збереження системи трудових резервів у вигляді шкіл та училищ механізації сільського господарства.

Згідно постанови Ради Міністрів СРСР від 28.09.1949 року №4130 «Про часткове скорочення мережі шкіл ФЗН, ремісничих і залізничних училищ Міністерства трудових резервів», у зв'язку із непридатністю приміщень і відсутністю нормальних навчально-виробничих умов, ліквідували в жовтні-листопаді 1949 року школи фабрично-заводського навчання, а в 1950 році, після випуску учнів другого року навчання, - і ремісничі і залізничні училища відповідно до Положення №1. Приміщення ліквідованих шкіл та училищ передавались відповідним міністерствам і відомствам. Після особистого підпису тогочасного Голови Ради Міністрів СРСР Й.Сталіна додано положення №1 «Список шкіл ФЗН, ремісничих та залізничних училищ, що підлягають ліквідації та приміщення яких потребують передачі відповідним міністерствам.» Відповідно до списку по Вінницькій області підлягали ліквідації школи ФЗН Міністерства залізничних сполучень станції Козятин, а саме школа ФЗН №6 [11, с.160].

Після прийняття у вересні 1953 р. партійними органами СРСР та УРСР рішень про поліпшення справ у сільськогосподарському виробництві, мережа закладів системи трудових резервів, у яких здійснювалася підготовка робітників сільськогосподарського виробництва, розширювалася далі. На початку 1954 р. від Міністерства сільського господарства та радгоспів УРСР Українським республіканським управлінням трудових резервів було прийнято до системи 83 школи механізації сільського господарства. Ці заклади, а також ще 43 ремісничих училищ і шкіл ФЗН були реорганізовані в училища механізації сільського господарства [6, с.69].

У зв'язку із наказом Міністерства сільського господарства УРСР за №1375 від 25.11.1950 «Про заходи щодо покращення забезпечення МТС УРСР механізаторськими кадрами», у Вінницькій області необхідно додатково створити 4 школи механізації сільського господарства [10, с.377]. Саме таким чином були реорганізовані Кузьминецька школа полеводів та Гушинецьке ремісниче училище №5, відповідно до постанови Виконкому Вінницької обласної ради депутатів і трудящих та Обкому КП(б)У №2501-90с від 29.12.1950 «Про реорганізацію Кузьминецької школи полеводів в школу механізації сільського господарства», як такі, що не відповідають вимогам. Тому необхідним є реорганізація школи і передача учнів до Кукавської школи садівників» [10, с.376]. Новоутворена школа механізації сільського господарства мала готувати бригадирів тракторних бригад, комбайнерів і трактористів гусеничних тракторів з контингентом 300 учнів [10, с.376].

Аналогічна директива стосовно Гушинецького ремісничого училища №5 Калинівського району Вінницької області. Постанова Виконкому Вінницької обласної ради депутатів і трудящих та Обкому КП(б)У №2502-91с від 25.12. 1950 року «Про реорганізацію Гушинецької школи механізації сільського господарства на базі існування Гушинецького ремісничого училища №5» зазначає, що підготовкою кадрів слюсарів і токарів займаються МТС області. Тому Гушинецьке ремісниче училище №5 потрібно ліквідувати, а на його базі створити школу механізації сільського господарства з профілем підготовки бригадирів тракторних бригад, комбайнерів та трактористів із контингентом 300 учнів [10, с.380].

У 1951 році вийшов наказ Міністра трудових резервів СРСР В.Пронініна №76 від 09.04.1951 року. За цим наказом керівнику Вінницького обласного управління міністерства трудових резервів Бондаренку в вересні 1951 року потрібно було ліквідувати і Гушинецьке ремісниче училище №7. Приміщення передавали Міністерству сільського господарства СРСР для організації школи механізації сільського господарства. Учні переводили, а робітників, яких неможливо задіяти, звільнити [12, с.226]. В серпні 1951 року з наказу керівника Вінницького обласного управління трудових резервів Бондаренка «Про перевід учнів із Гушинецького ремісничого училища №7» дізнаємось, що групу ковалів, у кількості 25 осіб, передано Козятинському залізничному училищу №2; групу слюсарів по ремонту автомобілів, теж у кількості 25 осіб, переведено до ремісничого училища №3 м. Вінниці; групу слюсарів по ремонту тракторів, кількістю 25 осіб, передано до Заболотнянського ремісничого училища №2 [12, с.268].

В новоутворених закладах освіти у 1950-х роках почалась підготовка механізаторів сільського господарства, трактористів, комбайнерів, механіків-комбайнерів з річним терміном навчання та перепідготовка протягом такого ж терміну бригадирів тракторних бригад. За період 1954-1958 рр. училища механізації сільського господарства УРСР підготували 246 тисяч сільських механізаторів, головним чином трактористів-машиністів широкого профілю та комбайнерів [6, с.69]. З них 4 200 осіб, згідно загального плану мобілізації, підготувало Вінницьке обласне управління трудових резервів[10, с.377].

Таким чином, заклади освіти механізації сільського господарства на Вінниччині, як і в усій УРСР, були створені у момент кризи виконання планів набору учнів до ремісничих та залізничних училищ та шкіл ФЗН Міністерства трудових резервів. Партійне керівництво держави вбачало в їх створенні можливість зберегти існуючу систему трудових резервів за рахунок збільшення підготовки кадрів для сільського господарства, яке у 1950-х роках ще потребувало відбудови після завершення радянсько-німецької війни. Крім того, наголошувалось, що випускники закладів освіти механізації сільського господарства завжди матимуть гідну роботу на селі, оскільки сільське господарство критично потребувало кваліфікованих робітників. Проте на самих обіцянках та агітаціях система закладів освіти механізації сільського господарства проіснувала недовго. Наприкінці 1950-х початок 1960-х років система трудових резервів зазнала нових реформувань і змін.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранов В.И., Гнедин В.Н., Гриневич Н.П.. – Рабочая смена. О развитии профессионально-технического образования в Украинской ССР. К., Вища школа. 1976. 167 с.
2. Блинчевский Ф.А. Профессионально-техническое образование рабочих. М.:Трудрезервиздат, 1957. 160с.
3. Кравець М., Кукурудзяк М. Освіта на Поділлі у перші повоєнні роки: 1944-1951рр.//Тези доповідей 15-ї Вінницької обласної краєзнавчої конференції. Вінниця. 1996. С.65-67.
4. Куглер С. Профшколи в Україні у 20-40-х рр.. ХХ століття // Історія України. 1999. вересень. №36. С.12.
5. Потильчак О. Професійне навчання і підготовка трудових резервів в Україні в період німецько-фашистської окупації 1941-1944рр. К., «Міжнародна фінансова агенція». 1998. 36 с.
6. Профтехосвіта України: ХХ століття.: енциклопедичне видання / за ред. Ничкало Н.Г. К., «Артек». 2004. 876 с.
7. Пузанов М. Ф. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР. К. : Вища школа, 1980. 232 с.
8. Рогозовська-Косунец А.В. Мобілізація молоді Могилівщини до навчальних закладів системи трудових резервів Донбасу у повоєнний період (1944-1950-х рр..) //Матеріали П'ятої Могилів-Подільської науково-краєзнавчої конференції, 16-17 жовтня 2015 р., Могилів-Подільський. – Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2015. С. 267-273.
9. Щербацький Д. Розвиток освіти на Поділлі у новий час // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Матеріали XXI Вінницької історико-краєзнавчої конференції 25-26 жовтня 2007. Вінниця. 2007. С.199-202.
10. Держархів Вінницької області. Ф.2700. Оп.7. Спр.212. 386 арк.
11. Держархів Вінницької області. Ф.2700. Оп.6. Спр.8. 368 арк.
12. Держархів Вінницької області. Ф.4767. Оп.1. Спр.72. 432 арк.
13. Держархів Вінницької області. Ф.4767. Оп.3. Спр.6. 113 арк.

Анастасія Рогозовська-Косунец

ГУЗ «Вінницький Центр ПТО технологій і дизайну»,
преподаватель истории (Украина)

Иван Романюк

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
доктор исторических наук, профессор (Украина)

Образование на Винниччине учебных заведений механизации сельского хозяйства системы трудовых резервов в 50-х гг. ХХ века

Аннотація. В даній статті досліджується один із векторів реформування професійно-технічного освіти в 1950-х роках, а саме: освіта нового типу навчальних закладів у системі трудових резервів – училищ механізації сільського господарства. Крім цього, стаття дає інформацію щодо особливостей функціонування і розвитку училищ даного типу у системі трудових резервів.

Ключевые слова: сеть, система, учение, школа, училище, Винниччина, образование, трудовые резервы, сельское хозяйство.

Anastasiia Rogozovska-Kosunets

PEI «Vinnytsia Center for Vocational Education Technology and Design»,
teacher of history (Ukraine)

Ivan Romaniuk

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Dr (History), Professor (Ukraine)

Formation in Vinnytsia region educational institutions of agriculture mechanization of system of labor reserves in 50-s of XX century

For the period of its existence the system of labor reserves of vocational education in USSR has been repeatedly reformed. The system of vocational education in Vinnytsia region in the post-war period was the one system of colleges and schools of factory training which were subordinated to the head office of Ministry of Labor Reserves of the USSR. At the end of the war on the ground of Vinnytsia region in 1944, as well as throughout the Ukrainian SSR, massive forced mobilization of young people to educational institutions of the labor reserves of the USSR began.

The pace of creation the system of colleges and schools of factory training was extremely fast, because the country needed to be rebuilt. In the late 1940s material and technical condition colleges and schools of factory education, low professional and teacher training of teachers, the fragmentation of educational process led to a crisis in the training of skilled personnel.

In accordance with the order of the Ministry of Labor Reserves of the USSR № 20 of 03.02. 1949 «About reorganization and partial reduction of schools of factory education of Ministry of Labor Reserves» in Vinnytsia region was supposed to be reorganized 5 schools of factory education in the handicraft colleges at the departments of agriculture. This was the way in which the first educational institutions of agricultural mechanization were formed.

In the 1950s in Vinnytsia region 4 schools of mechanization of agriculture were formed. Among which Kuzmenetskaja and Gushhenetskaja schools, which were preparing brigades of tractor brigades, combine harvesters and tractor drivers, with a contingent of 300 students. For the period 1954-1958 the schools of agricultural mechanization of the UkrSSR has prepared 246 thousand skilled personnel.

Key words: chain, system, college, school, teaching, Vinnytsa, education, labor reserves, institution, agriculture.

REFERENCES:

1. Baranov V.I., Gnedin V.N., Grinevich N.P.. – Rabochaya smena. O razvitii professionalno-tekhnicheskogo obrazovaniya v Ukrainской SSR. K., Vishcha shkola. 1976. 167 s.
2. Blinchevskiy F.A. Professionalno-tekhnicheskoe obrazovanie rabochikh. M.:Trudrezervizdat, 1957. 160 s.
3. Kravecj M., Kukurudzjak M. Osvita na Podilli u pershi povojenni roky: 1944-1951rr.//Tezy dopovidej 15-ji Vinnycjkoji oblasnoji krajeznavchoji konferenciji. Vinnycja. 1996. S.65-67.
4. Kughler S. Profshkoly v Ukrajinі u 20-40-kh rr.. XX stolittja // Istorija Ukrajinj. 1999. veresenj. №36. S.12.
5. Potyljachak O. Profesijne navchannja i pidghotovka trudovykh rezerviv v Ukrajinі v period nimecjkofashystsjskoji okupaciji 1941-1944rr. K., «Mizhnarodna finansova aghencija». 1998. 36 s.
6. Proftekhosvita Ukrajinj: XX stolittja.: encyklopedychne vydannja / za red. Nychkalo N.Gh. K.:«Artek». 2004. 876 s.
7. Puzanov M. F. Ocherki istorii professionalno-tekhnicheskogo obrazovaniya v Ukrainской SSR. K.: Vishcha shkola, 1980. 232 s.
8. Roghozovsjka-Kosunecj A.V. Mobilizacija molodi Moghylivshhyny do navchaljnykh zakladiv systemy trudovykh rezerviv Donbasu u povojennyj period (1944-1950-kh rr..) // Materialy P'jatoji Moghyliv-Podiljskoji naukovokrajeznavchoji konferenciji, 16-17 zhovtnja 2015 r., Moghyliv-Podiljskij. – Vinnycja: PP Baljuk I.B., 2015. S. 267-273.
9. Shherbacjkyj D. Rozvytok osvity na Podilli u novyj chas // Vinnychchyna:mynule ta sjoghodennja. Krajeznavchi doslidzhennja. Materialy XXI Vinnycjkoji istorjyko-krajeznavchoji konferenciji 25-26 zhovtnja 2007. Vinnycja. 2007. S.199-202.
10. Derzharkhiv Vinnycjkoji oblasti. F.2700. Op.7. Spr.212. 386 ark.
11. Derzharkhiv Vinnycjkoji oblasti. F.2700. Op.6. Spr.8. 368 ark.
12. Derzharkhiv Vinnycjkoji oblasti. F.4767. Op.1. Spr.72. 432 ark.
13. Derzharkhiv Vinnycjkoji oblasti. F.4767. Op.3. Spr.6. 113 ark.

Статтю подано до редколегії 22.03.2019 р.